

Sinip 28. III '03

KERGITAB KULMU

Publiku märgi all?

Käisin kunstitemplis – ja maailm muutus. Pimedaks läks. Kuigi žanrinimetus oli helge, populaarne, nii-öelda publiku märgiga – muusikal. Muusikale tuleb lavadele nagu seeni. Kui trend kestab, siis vist möllitakse varsti Eesti Vabariigis kogu olemasolev kunstiline energia ja kapital muusikaližanrisse. Žanrinimetus ise ei ole süüdi. Laval oli uskumatult halb, piinlikult ebaprofessionaalne algupärand. Pärast pikka piinlemist ja kuhjunud kultuurikogemuse mälumist tekkis tagurlik, demokraatiavastane, lausa autoritaarne mõte: kas kunstitegemisel Eesti Vabariigis peaks ka mingi viisakas kvaliteedi alampiir olema? Kus on vastutavad organid?

Vanasti olid mingid (halva mainega) kunstinõukogud, kes vastutasid ja keelasid, kui vaja. Sageli keelati ideoloogilistel põhjustel. Täna teadagi on vastupidi: midagi ei saa ega tohigi keelata, ära hoida ega vältida, sest see ahistaks loomevabadust. Aga kui asi on ikka silmnähtavalt väga halb? Kes küll peaks eraldama terad sõkaldest? Viisakas vastus on teada: muidugi mitte kvaliteedikomitee, vaid kunstitegija meistriau ja südametunnistus ning rahva ehk publiku tahe. Aga kui südametunnistus on, aga kompetentsi ja professionaalsust pole? Või vastupidi? Või kui ei ole ühtegi neist? Kus on kirjas, et need kõik üldse peaksid kõikidel inimestel olema?

Ükskord väga ammu istusin kinosaaalis ja vaatasin Tarkovski "Stalkerit". Pärast seda ei olnud maailm enam endine. Nagu mõnikord varem või hiljemgi pärast mõnda sündmust. Aga see selleks. Saal oli pooltühi. Suurem osa "rahvast" – ropendavad ja sihvakoori sülgavad vene noorukid – hülgas üsna pea ust paugutades kunstitempli. Rahvas hääletas Tarkovski maha. Rahvas hääletab tänagi iga päev mitmete asjade vastu või poolt. Poolthääleks loetakse kohalolekut. Nüüdiskultuur elab publiku märgi all, tarbija nimel. "Rahva tahe" ja "publiku märk" on nagu viirukipannid preestrite käes. Aeg-ajalt julgeb mõni noorem inimene (žanrist sõltumata) rahvast ehk publikust pahasti arvata. Neid ei avaldata liiga palju: publiku märk on tugev, rahvas hakkaks pahandama. Lehte võib tulla mõni kiri Raplast või Võrust, mis küsib, kuidas küll kriitik X omaenese tigiduses ei lämbu või kuidas kriitikut Y veel maamuna kannab. Mõni reklaamiandja võib ka viltu vaadata. Kuigi enamasti peitub ülbe noorkriitiku nahas südamlilik inimene või lausa idealist: tema vaimusilmas hiilgab Tõeline Kunst ja ta kannatab vaimupimeduse pärast.

Muidugi ei ole põhjust rahvast ülearu demoniseerida ega põlata. Inimese osaluse kultuuris määravad sotsiaalne "kast", kultuurikogemus ja geenid. See on tugev võrk, mis ei lase lahti. Ka on rahval ehk publikul erinevaid nägusid. Üksnes harva on ta idealist või ekspert. Sagedamini on ta tubli pensionärist maanaine, kes on eluaeg kolhoosikeskuse naisansambelis laulnud ja ostab mõnikord muusikali pileti, sest seal on ilusad viisid. Juhuslikult võib ta olla ka karmi kehakeelega nooruk karmist maailmast. Või näiteks ärimees, kes on tööd rabanud, elu korda saanud ja nüüd näo nii-öelda kultuuri poole pööranud. Muusikalis, aga ka mõnes teises massilises või massiliseks saada ihkavas žanris saab mitu Eestit kokku ja integreerub. Tekkinud kollektiivses olendis jäävad peale infantiilsus ja madalaim kompetents. Massipublikut võib võluda või erutada lihtsate märksõnadega. Ta on ühtaegu väga tundeline ja väga nüri. Ta austab ja armastab artiste, institutsioone ning kaubamärke. Ta on usaldav nagu laps või indiaanlane. Intensiivse reklaami- ja

tema vaimusilmas hiilgab Tõeline Kunst ja ta kannatab vaimupimeduse pärast.

Muidugi ei ole põhjust rahvast ülearu demoniseerida ega põlata. Inimese osaluse kultuuris määravad sotsiaalne "kast", kultuurikogemus ja geenid. See on tugev võrk, mis ei lase lahti. Ka on rahval ehk publikul erinevaid nägusid. Üksnes harva on ta idealist või ekspert. Sagedamini on ta tubli pensionärist maanaine, kes on eluaeg kolhoosikeskuse naisansambelis laulnud ja ostab mõnikord muusikali pileti, sest seal on ilusad viisid. Juhuslikult võib ta olla ka karmi kehakeelega nooruk karmist maailmast. Või näiteks ärimees, kes on tööd rabanud, elu korda saanud ja nüüd näo nii-öelda kultuuri poole pööranud. Muusikalis, aga ka mõnes teises massilises või massiliseks saada ihkavas žanris saab mitu Eestit kokku ja integreerub. Tekkinud kollektiivses olendis jäävad peale infantiilsus ja madalaim kompetents. Massipublikut võib võluda või erutada lihtsate märksõnadega. Ta on ühtaegu väga tundeline ja väga nüri. Ta austab ja armastab artiste, institutsioone ning kaubamärke. Ta on usaldav nagu laps või indiaanlane. Intensiivse reklaami- ja müügitööga võib talle müüa nii meistritöid kui ka klaas-helmeid, "suuri" nimesid, "õigeid" loosungeid, "teravaid" teemasid ja suurtes kogustes diletantismi. Mida tahes.

Ta õpib ära ja võtab omaks kõik, mida talle kultuuri nime all pakutakse: nii kana ja juurvilja kui ka räpakalt kokku klopitud laulumängud. Ta neelab kõik alla, seedib ära ja on tänulik. Kui küsitlus teha, siis defineeribki ta kultuuri vastavalt kogemusele: see on kana ja juurvilja armastus pluss laulumäng. Kummardudes tolle kollektiivse olendi poole ja aimates ära ning rahuldades tema siiraid lapselikke tahtmisi, näib "publiku märk" nii sõbralik. "Rahva tahe" toob leevendust ka kunstitegijale: lükates lati madale, aitab see kunstiteenrite stressi maha võtta ja vastutust vältida. Aga inimene on juba kord selline elukas, et kui vastutus kaob, siis algavad kohe perverssused. Ka pedofiiliaga kaasnevad ju hea sõnum ja ühine vastutus. Võib oletada, et kunstitegemise sees ja ümber on veel päris palju neid, kes teavad, see on professionaale. Nende suust, kes teavad, kõlab küll vähimgi viide, iga piuksatus rahva tahtest nagu pedofiili eneseõigustus: aga lapsuke ise ju ihkabki "seda". Tõepoolest ettevaatust: igati hea ja kasulik publiku märk on teistpidi ka ambivalentne ja ohtlik märk. Asjaolude kuhjumisel võib see tirida soosse, kus enam mingit põhja ega piiri ei ole.

EVI ARUJÄRV